

POUŠTĚ A POLOPOUŠTĚ

Lucie Horáková, Geografie (FG)

Charakteristika

- **aridní oblasti** (1/3 zemského povrchu podél obou obratníků)
- výpar převyšuje roční úhrn srážek (není větší než 250mm)
- vysoké letní teploty, velké denní teplotní výkyvy (až 50°C), silná insolace, malá vlhkost vzduchu, místy silný vítr
- **klima** – suché tropické, subtropické, mírné kontinentální

Pouště

- **Klimatické (pasátové)** – obratníkové oblasti TV, kde vzduch, který v rovníkovém pásmu vystoupil do výšky a přitom ztratil vláhu vypadáváním srážek, opět sestupuje a přitom se ohřívá a snižuje se jeho relativní vlhkost, ohřev a snižování relativní vlhkosti pokračuje, když vzduch jako pasát proudí do nižších zeměpisných šířek (Sahara)
- **Pobřežní** – západní okraje kontinentů, chladné mořské proudy, větry vanoucí od chladného moře na pevninu, se nad souší oteplují, čímž se snižuje relativní vlhkost vzduchu, a tím i možnost vzniku atmosférických srážek (Namib, Atakama)
- **Vnitřní** – centrální oblasti pevnin, suché klima, kontinentalita, izolace pohořím (Gobi)

Poušť X polopoušť

- **Pouště** – extrémní aridní klima se sporou vegetací
- **Polopouště** – obklopují pouště, vyvinutější otevřené formace – xeromorfní keříčky, trsnaté traviny, sukulenty, zakrslé stromy

Typy pouští

podle charakteru substrátu

- **Hamady** – skalní a kamenité pouště (70%)
- **Seriry** – štěrkovité pouště
- **Regy** – oblázkové pouště
- **Ergy** – písečné pouště (20%)
- **Takyry** – hlinité pouště

Písečné pouště

- **písečná duna** – jakákoli vyvýšenina tvořená pískem a modelovaná činností větru
- **zaniká pokud:** zaroste vegetací, zanikne zdroj písku, změní se charakter proudění vzduchu
- **typy dun:** srpovité, příčné, hvězdicovité, parabolické, podélné

Rostlinstvo

- přizpůsobené dlouhému období sucha (10 – 12 aridních měsíců)
- podle vegetačních formací dělíme na:
  - **polopoušť** – nízké, řídké keře
  - **trnitá polopoušť** – nízké stromy, keře
  - **suchá poušť** – kaktusy, nízké xerofytní rostliny

1. Efemerní druhy

- krátký životní cyklus – časový úsek po deštích
- sucho – ve formě semen = jednoleté rostliny **therofyty** nebo jako podzemní zásobní orgány (cibulky, hlízy) = **geofyty**

2. Xerofyty

- sucho – v aktivním stavu
- **Sukulenty** – dužnaté rostliny s vodnatým parenchymem – zásoba vody, kořenový systém je podpovrchový, rozprostřený do plochy (čeled' kaktusovitých – Cactaceae, pryšcovitých- Euphorbiaceae)
- **Sklerofyty** – stále zelené tvrdé listy se silnou kutikulou, vyztužené sklerenchymatickým pletivem-odolné vůči vadnutí, mohutný hluboko sahající kořenový systém – vlhčí spodní vrstvy
- **Halofyty** – znaky sukulence, vázané na chemické vlastnosti půdy (soli)

Fauna

- přizpůsobení tvrdým podmínkám originálním neopakovatelným způsobem
- musí být schopni omezit množství slunečních paprsků dopadajících na ně, vypořádat se s přehřátím svého těla
- během dne zahrabání pod zemí, dlouhá hustá vlnitá srst, proměnlivá teplota těla, voda z rostlin, z kořisti

Klokan rudý
Macropus
rufus –
hluboce
oddechuje a
potí se

Další živočichové

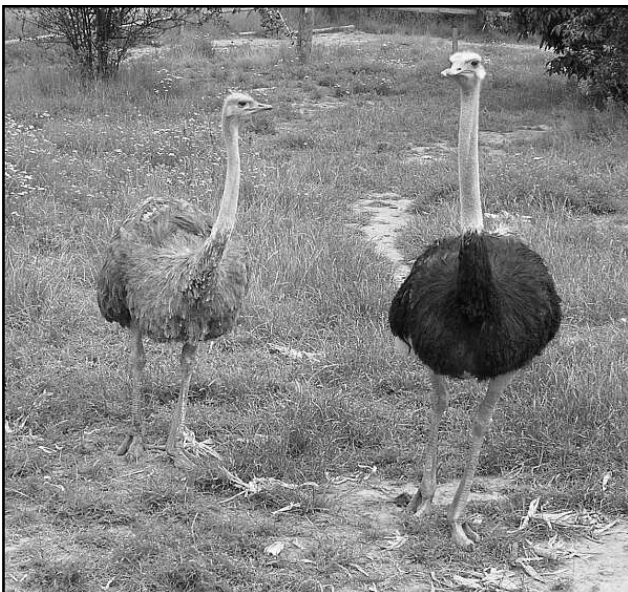
- klokan dama, pouštní klokan, křeček bělohrdlý, pískomil tlustý, sysel kalifornský, kunovčík štětkatý, bělozubky pouštní, ježci ušatí, ježura australská, kojot prériový, liška velkouchá, tarbíci, bércouni, pytlouši, křečkovití, myš klokanovitá, manul, zajíc africký, tmavoocasí, pobřežní, pouštní blatnice a ropucha
- **Ptáci:** afričtí stepokurové, americká kukačka kohoutí, kakadu žlutočečelatý, běhulík plavý, kulíšek trpasličí, sova králičí, pštros dvouprstý, raroh jižní, hrdlička dlouhoocasá, skřivan dlouhozobí, bělořit pouštní, sojka saxaulová a drozd.
- **Ještěři:** gekon zední, agama, varan pustinný, korovec jedovatý a scink obecný.
- **Plazi:** kobra egyptská, zmije paví, hroznýšek pouštní, chřestýš zelený, vejcožrout africký a pouštní želva.
- **Hmyz:** štíři, střevlíčci, střevlíci, vosičky, kutilky, žahalky, mravenci, termiti, smrtníci, švábi, solifuga egejská, slíd'ák

Pouštní želva
Gopherus
agassizii

Ježek ušatý
Hemiechinus
auritus

Gekon zední
Tarentola mauritanica

Pštros dvouprstý
Struthio camelus

Štír tlustorepý
Androctonus australis

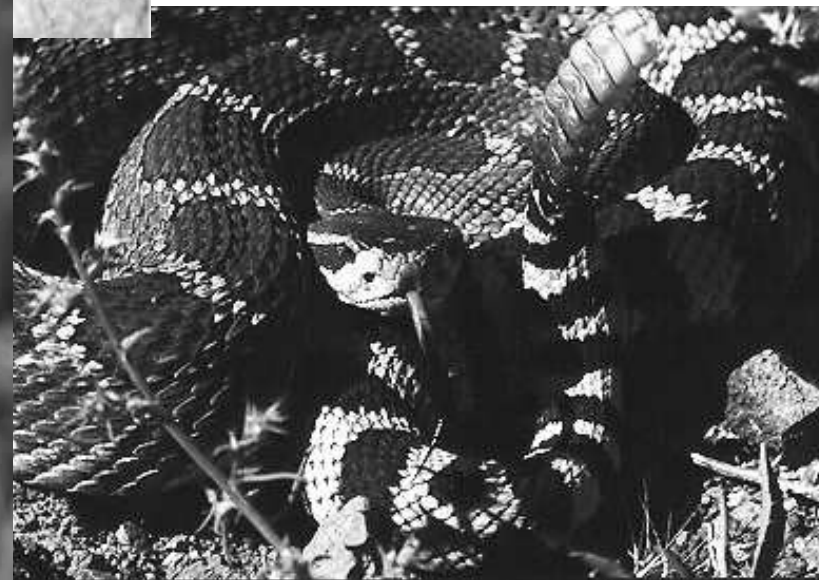
Korovec jedovatý
Heloderma suspectum

Kobra egyptská *Naja haje*

Sova králičí *Athene cunicularia*

Chřestýš zelený *Crotalus viridis*

Poušť a voda

- výpar převyšuje roční úhrn srážek (není větší než 250mm)
- **oázy** – vázány na přítomnost podzemní vody (artézské pánve)
- **šoty** – sníženiny, kde se po dešti vypařuje voda – solné pánve
- **vádí** – suchá údolí, ve kterých po dešti protéká voda – vegetace

Po dešti

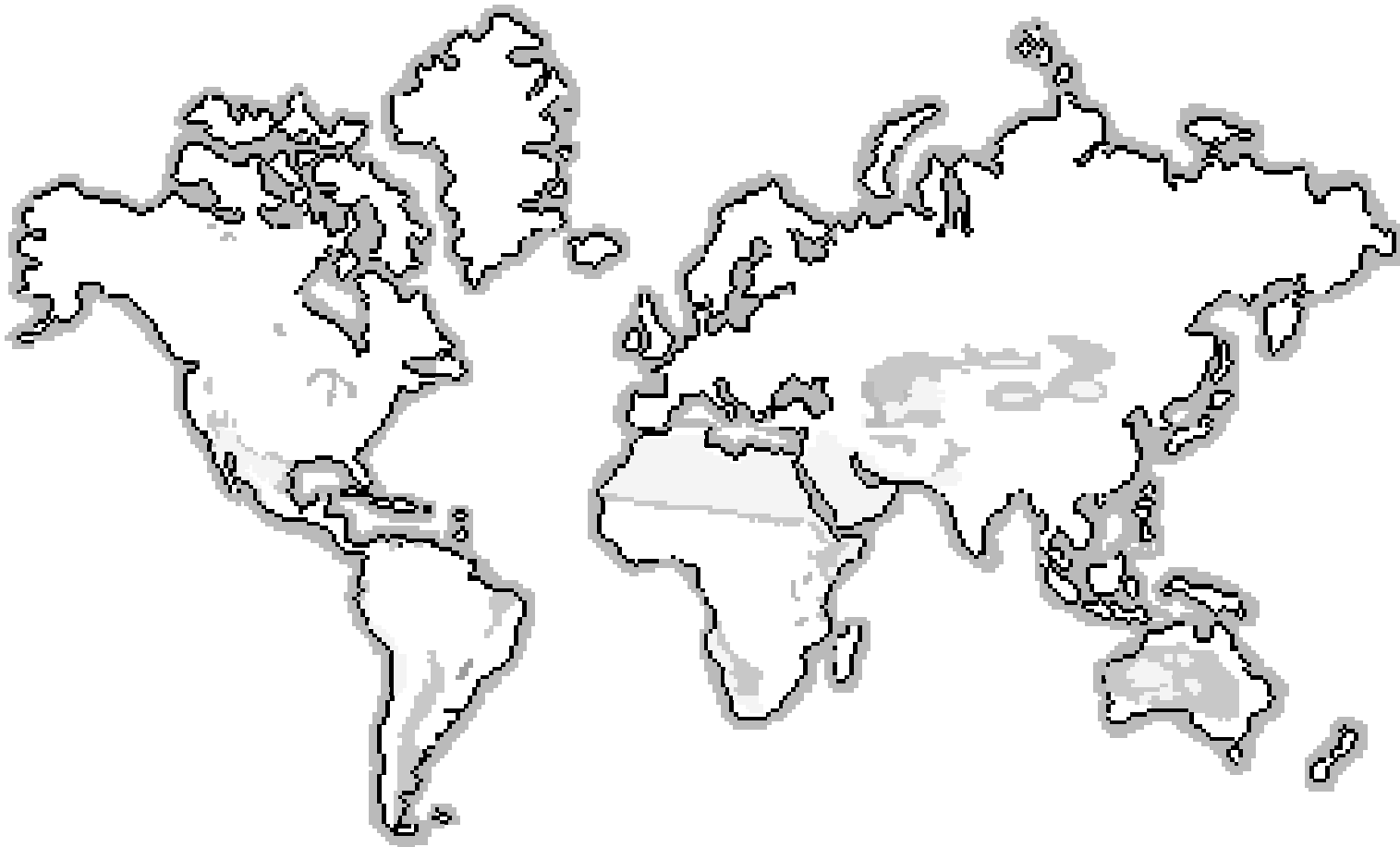

Oáza

Geografické rozšíření

- **Nejrozsáhlejší pouštní oblast** – podél obratníku Raka od SZ pobřeží Afriky, přes Saharu, Arabský poloostrov, jižní Írán až do SZ Indie

Sahara

- Severní Afrika, největší poušť světa (9 mil.km²), jen menší část je pokryta pískem, větší plochy zabírá hamada, serir a reg :
  - sever – 200 mm/zimní měsíce: polopouště v suché mediteránní stepi
  - centrální Sahara
  - jih – přechod v trnitokeřové savany sahelu

Paovce
hřivnatá
Ammotragus
lervia

- plazi (varani, ještěrky)

Gazela dorkas
Gazella dorkas

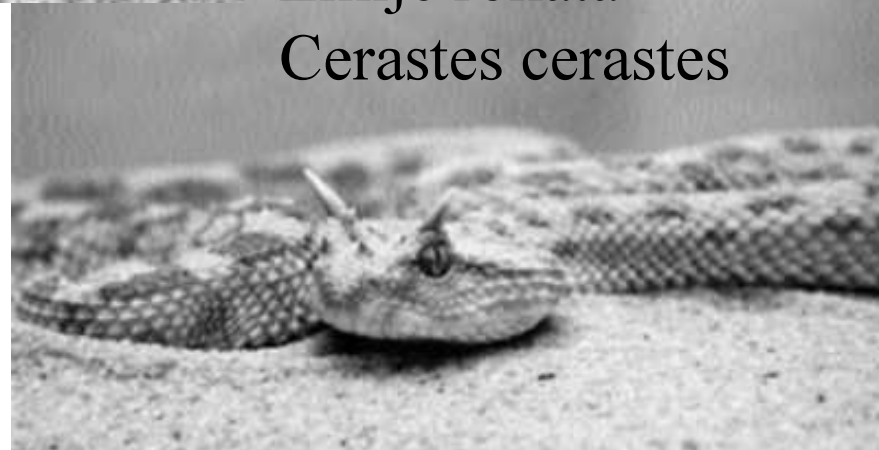
Tarbík egyptský
Jaculus jaculus

Zmije rohatá
Cerastes cerastes

Gazela písková
Gazella leptoceros

- divocí velbloudi jednohrbí byli domestikováni
- šoty (halofytní vegetace), oázy (palma dumová a akácie nahrazeny datlovníkem)

Datlovník pravý *Phoenix dactylifera*

Jihoafrická oblast

- **Namib** – aridní ve vnitrozemí, 15 – 20 mm srážek za rok - chladný Benguelský proud (pobřežní poušť)

- **Kalahari** –
travnato-keříčkové
polopouště,
přechod do trnité
buše a savan

Medojed
Mellivora capensis

Welwitschie podivná
Welwitschia mirabilis

- **Karru** –
polopoušť - Aloe
(dichotoma),
Crassula
(mesembryanthe
moides),
tzv. živé kameny
(Lithops)

Oblast Arábie

- málo pravé pouště, polopouště, trnité savany

Středoasijská oblast

- mírný klim.pás, sucho, rozdíly teplot – horké léto (nad 40°C), drsná zima (až -40°C), sníh, sporá vegetace
- pouště – **Karakum, Kyzylkum** (Turkmenistán, Uzbekistán), **Gobi** – vnitřní poušť, nejseverněji položená poušť (Čína, Mongolsko), **Taklamakan** (Čína)
- pelyňky, saxauly, tamaryšky, aspice jedlá

tamaryšek tamarix

Severoamerická oblast

polopouště na záp.okraji kontinentu v SZ Mexiku, jižní Arizoně, jižní Kalifornii (**Sonorská, Mojavská, Gilská**), 100 – 300 mm srážek

- sukulenty – kaktusy, agave, juky (Yucca)
- největší kaktusy na světě – **saguro** (*Carnegiea gigantea*) – až 10 m
- ptáci (datli, výrečci, poštolky), hlodavci, pásovec devítipásový, kojot, puma, plazi (ještěrky, hadi-chřestýš)

Jihoamerická oblast

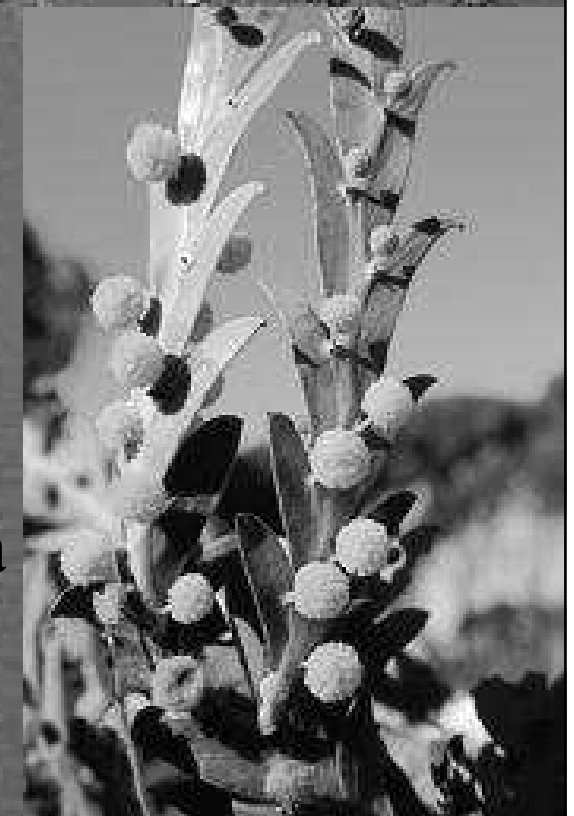
- **Atakama** (Chile/Peru)
  - pobřežní poušť
  - Peruánský proud – aridní klima, téměř bez srážek
  - Andy – bariéra – východní pasát

- hustá mlha – **garua** – zimních měsících – specifická mlžná vegetace (lomasová vegetace)

Australská oblast

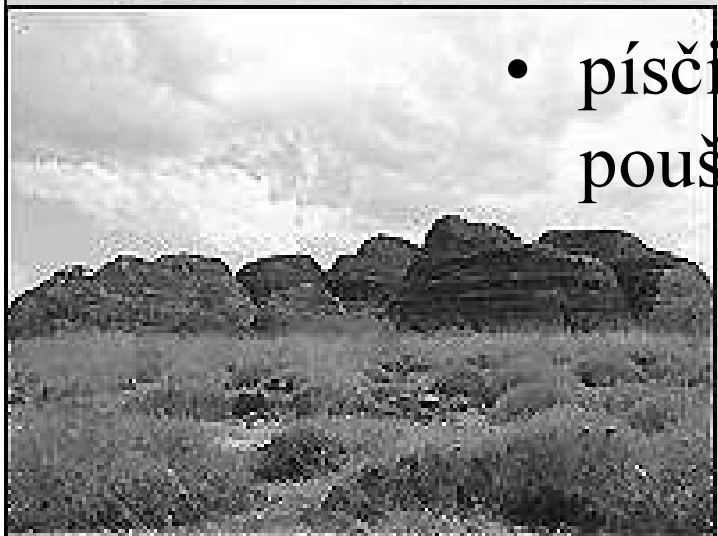
- **pouště** - Velká Písečná, Gibsonova, Velká Viktoriina, Simpsonova poušť a poušť Tanami, polopouště
- nejsušší (do 130 mm srážek) – **Eremea**
- pouštní jádro obklopuje keřová buš = **mulga** (akácie)

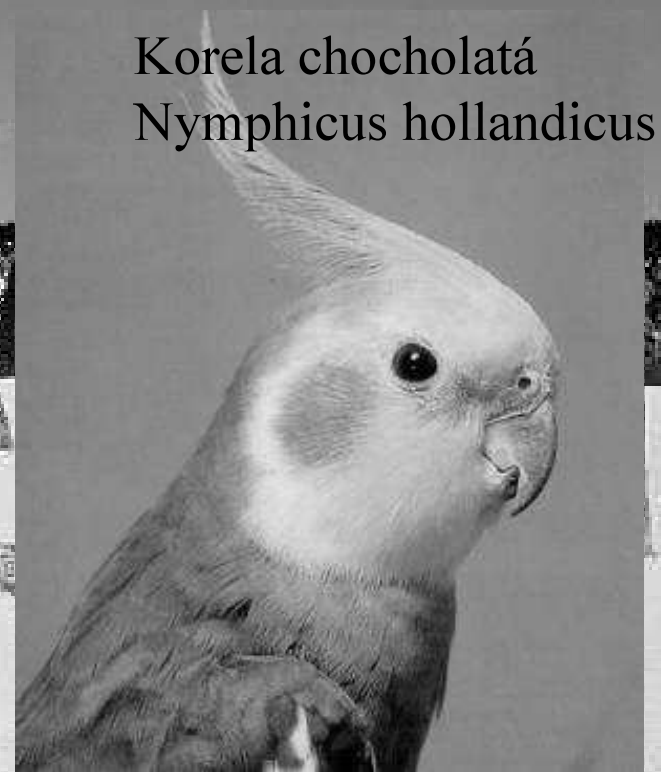
kapinice *Acacia glucoptera*

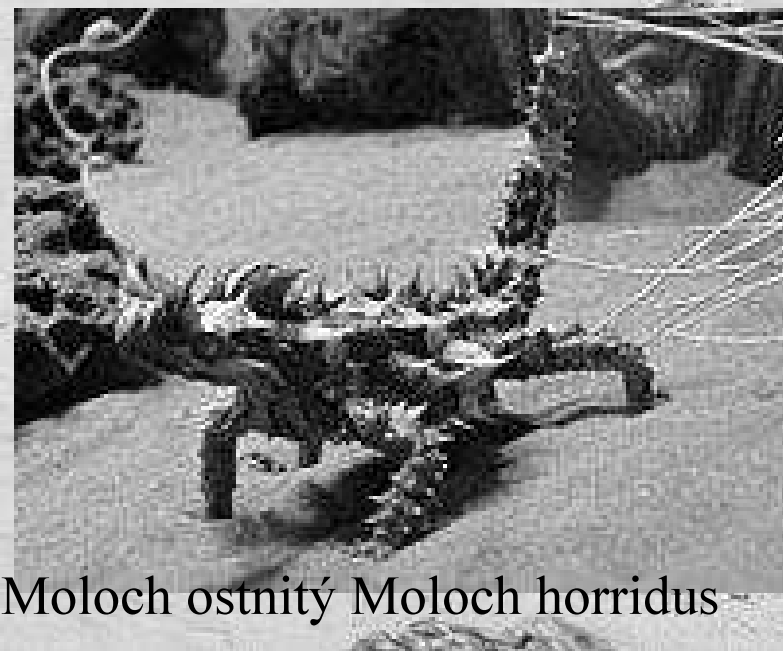
- vačnatí vakokrti a vakomyši, pouštní papoušci

- písčité a oblázkové pouště – řídké trsy trav (**Triodia**)

Korela chocholátá
Nymphicus hollandicus

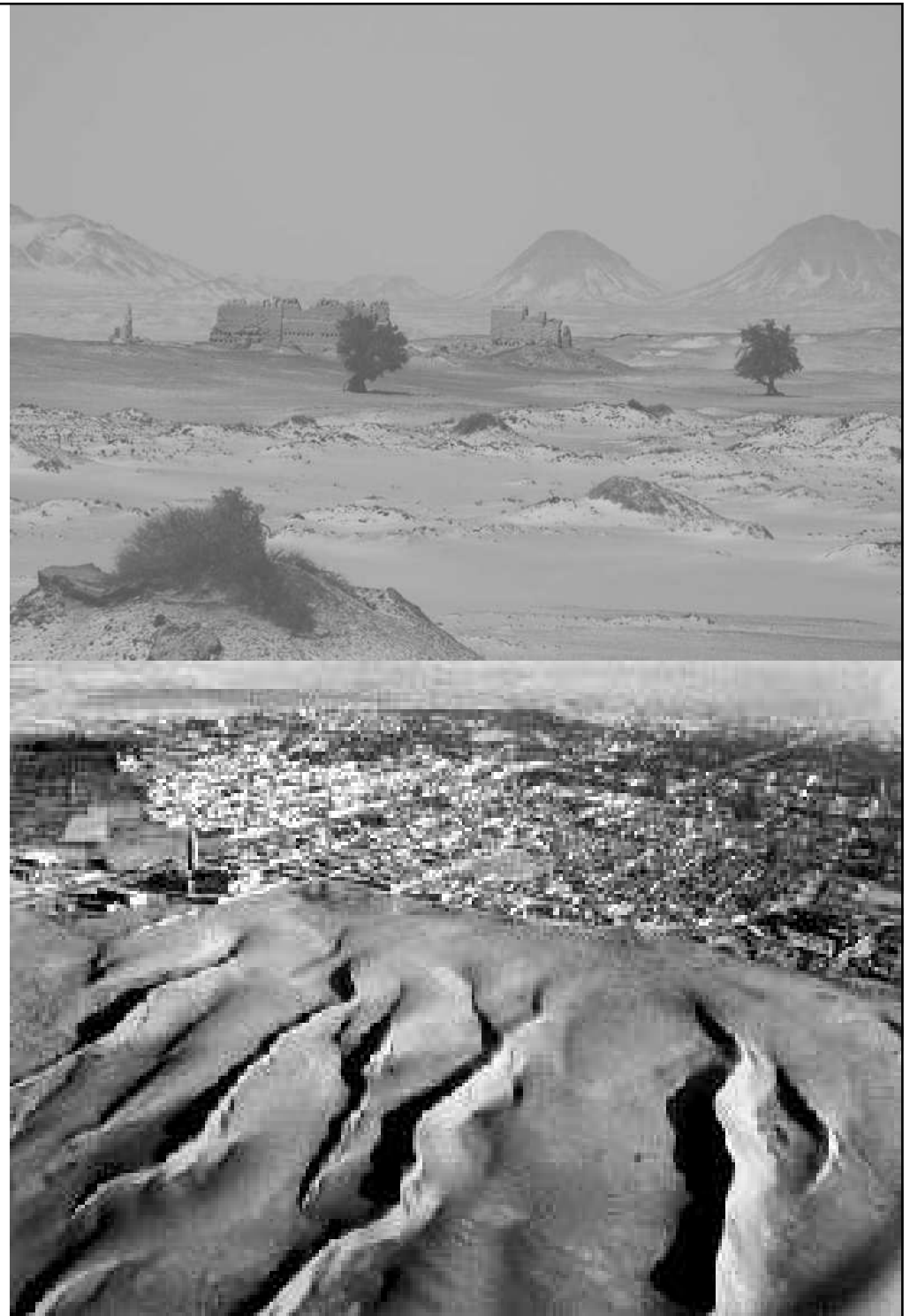
Moloch ostenitý *Moloch horridus*

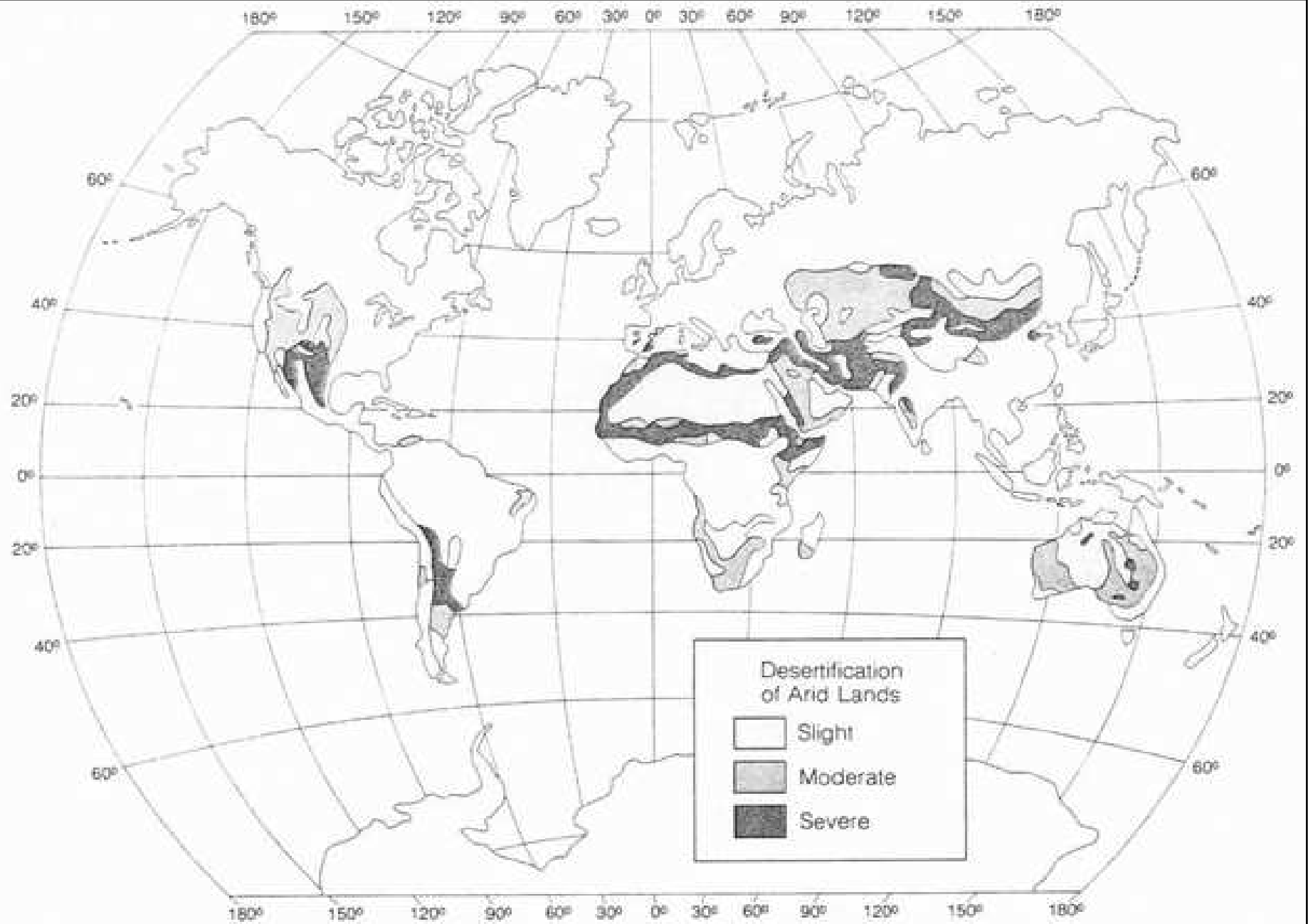

Desertifikace

= rozšiřování pouští –
globální oteplování,
nadměrné spásání či
vytěžování půdy,
rozšiřující se populace
a zneužívání
zavlažování
(zasolování)

- rozšíření prachu -
například z mongolské
pouště Gobi do Japonska
či na Havaj
- Sahara – do atmosféry
až miliarda tun prachu
- přenášení bakterií a
plísni
(mikroorganismy z
Afriky poškodily
korálové útesy
v Karibiku)

Van der Grinten Projection

Figure 4.39 World status of desertification of arid lands. (After Dregne, 1983.) (Reproduced with permission from H. E. Dregne, *Desertification of Arid Lands*; published by Harwood Academic Publishers GmbH, 1983.)

Zdroje

- Fyzická geografie II, Doc. RNDr. Stanislav Horník, CSc., Státní pedagogické nakladatelství, Praha, 1986
- Přednášky ze semináře fyzické geografie
- Země, Úvod do geografie, Česká geografická společnost, 1995
- <http://cs.wikipedia>
- <http://michalweb.wz.cz/pst.htm>
- <http://zoo.bf.jcu.cz/tropy/pouste.html>
- <http://www.e-pocasi.cz/>